

אורנה כהן

סיכום ביניים

כשהסכר נפרץ

"כל אשר יוודע לי תוך כדי עבודה באומנותי ותוך כדי מגע ומשא עם בני-אדם במסגרתה, ושלא נועד להפצה, אצפין ולא אגלה לאיש" (מתוך שבועת היפוקרטס)

המערכת הרפואית המודרנית הקיפה את הקשר האינטימי שבין הרופא לחולה במעגלים ביורוקרטיים ומינהלתיים ■ מה הסיכוי שהסוד הרפואי יגיע לידי גורמים בלתי רצויים

עול מעיק

חולים במחלות מידבקות קשות – בעיקר מחלות סטיגמטיות כמו איידס – חיים לעתים קרובות תחת עול מעיק של סודיות. זכות החולים לפרטיות ורצונם המובן לשמור בסוד את מחלתם מתנגשים לא אחת עם הצורך – הלגיטימי לא פחות – של החברה להגן על עצמה מפני הידבקות במחלה. הכתבה "מחלה וסוד בה" מתארת את המתח הנוצר לא אחת בין זכויות הפרט לזכויות החברה.

הרופאים, המחויבים הן לסודיות רפואית והן לבריאות הציבור, עושים לא פעם מאמץ צימ כבירים כדי לאזן בין חלקי המשוואה, כפי שמפרט פרופ' שלמה מעין, מנהל מרכז האיידס בהדסה עין-כרם:

"בביקור האחיות המתבצע לפני ביקור הרופאים מעדכנת האחיות הראשית את הצוות לגבי כל המקרים הדורשים משנה זהירה. רות. אך אסור לכתוב את המלה 'איידס' על מיטת החולה, כשם שלא כתוב 'סרטן', כי מגיעים אליו מבקרים, ואסור שהמידע לגבי אבחנתו תדלוק".

ומה לגבי הדיווח לשלטונות? "החוק אומר שכאשר קיימת חובה חוקית לדווח, היא גוברת על החובה של שמירת הסודיות", אומר ד"ר יצחק ברלוביץ', המשנה למנכ"ל משרד הבריאות.

בהוראת החוק, מעביר פרופ' מעין דיווח שמי של חולי איידס למשרד הבריאות. גם הוא וגם הוועד למלחמה באיידס סבורים, כי משרד הבריאות יכול היה להסתפק בדיווח על נשא חדש, ללא ציון שמו. אך משרד הבריאות טוען, כי המידע השמי חשוב לו במעקב אחר מספר הנשאים וההתמודדות עם המחלה, וכי מעולם לא קרה שהמשרד העביר לידיעת הציבור מידע על חולי איידס, למרות לחצים שהופעלו עליו.

נראה אם כן, כי בעולם של חשיפות וגילויים גוברים והולכים, על הרופאים לעשות מאמץ כביר כדי לשמור עד כמה שאפשר על העיקר – הסוד הרפואי. ♦

תאפשר יצירת "אח גדול" שישלח זרועות כתמנון אל מידע רפואי רגיש. האח הגדול הוא, למעשה, גורמים כמו הצבא, המשטרה, המוסד לביטוח לאומי וגורמי רישוי, המעוניינים להניח את ידם על מידע מסוג זה. הרופאים אמנם מעוניינים ביתרונותיה של הרשומה הרפואית בכל הקשור לשיפור הטיפול הרפואי, אך מסתייגים ממנה בשל החשש כי תפגע במערכת האמון בין הרופא למטופל, שהסוד הרפואי הוא כאמור חלק אינטגרלי ממנה.

ה'ג'ין' יוצא מהבקבוק

פענוח הגנום האנושי יצר מהפכה באבחון מוקדם של מחלות. בישראל לבדה מתבצעות מדי שנה עשרות אלפי בדיקות גנטיות, שהביאו לירידה ניכרת במספר התינוקות הלוקים במחלות גנטיות קשות. בדיקות גנטיות לנשאות של סרטן או מחלות נירור-לוגיות עדיין אינן מוצעות לאוכלוסייה הכללית, אלא לחולים ולבני משפחותיהם במקרים של סרטן השד, השחלה או סרטן המעי הגס.

המידע הרפואי שחושפת המהפכה הגנטית קורץ, מטבע הדברים, גם לגופים שאין להם דבר וחציו דבר עם רפואה לשמה. גופים חזקים כמו חברות ביטוח ומעסיקים עלולים לגלות עניין רב במידע רב-ערך שכזה. החשש לפגיעה חמורה בצנעת הפרט כבר מזמן אינו בגדר מדע בדיוני: כבר לפני כמה שנים דווח בעיתון נות על "ענף תיירות" חדש של יהודים מארצות-הברית, המבקשים לעבור בישראל אל בדיקות גנטיות לגילוי מוטציות סרטני ותרשתיות, כדי להימנע מהעברת מידע על תוצאותיהן לחברות הביטוח שבהן הם מבוטחים בארצות-הברית. הכתבה "סוד הגן הנעלם" מתארת את העולם שנוצר בעקבות המהפכה הגנטית ואת החשש הגדול, כי הברכה שהביאה תהפוך לקללה בעקבות ניהול בלתי זהיר של מידע רגיש וחשיפתו לגורמים בעלי אינטרסים זרים.

מקום שבו מצוי טיפול רפואי, ניתן למצוא גם את הסוד הרפואי. החולה מפקיד את סודו בידי הרופא, וזה מתחייב לשמור עליו מכל משמר. למן שבועת היפוקרטס התחנכו דורות של רופאים על האקסיומה שלפיה טיפול רפואי וסודיות רפואית חד הם – אין לקיים את האחד ללא האחר.

הסוד הרפואי הוא נשמתו של הקשר שבין הרופא לחולה. ועם זאת, אין אנו חיים עוד בתקופת רופא הכפר, שבה הטיפול הרפואי התמצה בין הרופא לחולה בלבד. המערכת הרפואית המודרנית הקיפה את הקשר הגרמי-האינטימי שביניהם במעגלים נוספים – ביורוקרטיים ומינהלתיים. השאלה היא האם עלינו לחשוש שמא הסוד הרפואי ינדוד במעגלים אלה ויגיע לידיים או לאוזניים לא רצויות.

נמשכים למידע

גיליון זה של "זמן הרפואה" בודק מה קורה לסוד הרפואי במעגלים הביורוקרטיים – חיוניים והכרחיים ככל שיהיו. דוגמה לכך היא הרשומה הרפואית הלאומית – פרויקט שמקדם עתה משרד הבריאות – המעוררת בחריפות רבה את שאלת הגעתו של מידע רפואי פרטי לידיים בלתי מורשות. על פניה, עשויה רשומה כזאת לשפר שיפור ניכר את האבחון והטיפול הרפואי. מהירות הגעתם של הנתונים עשויה לצמצם את רמת ההטרה של המטופל, למנוע בדיקות מיותרות ואפילו להציל חיי אדם. אם אדם מתמוטט ברחוב ומאבד את הכרתו, תאפשר רשומה כזאת לרופא לשלוח את כל המידע על אודותיו, כולל רגישות לתרופות ומחלות נלוות, ולתת לו את הטיפול המיטבי.

אלא שקדמה מובטחת זו אינה נעדרת תהיות וצללים. עו"ד דלית דרור, ראש תחום משפט ציבורי במשרד המשפטים, המלווה את הדיונים בעניין הקמתה של הרשומה הרפואית, ערה לסכנות אלה. בראיון עמה היא מדברת על החשש, שמא מערכת כזאת